

ნატო ყრუაშვილი
პედაგოგიკის დოქტორი
სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

**ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი
საზოგადოების თანამშრომლობა
სამცხე-ჯავახეთის კათოლიკე მოსახლეობასთან**

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ (თავისი არსებობის განმავლობაში – 1879-1927 წლები) უდიდესი როლი შეასრულა ქართველი ერის ცხოვრებაში. ის იმ პერიოდში ჩამოყალიბდა, როდესაც ქართველ ერს განსაკუთრებულად უჭირდა – ეროვნული გადაგვარების რეალური საფრთხის წინაშე იდგა ე.წ. რუსიფიკატორული პოლიტიკის გამო. საჭიროებიდან გამომდინარე, საზოგადოების მოქმედების არეალს სრულიად საქართველო წარმოადგენდა. მისი მზრუნველობის მიზანი ქართველი ერის ეროვნული ცნობიერების დაცვა და შენარჩუნება იყო. საზოგადოებამ თავისი მისიის შესრულების საშუალებად გამოიყენა სახალხო სკოლების, ბიბლიოთეკა-სამკითხველოების, სტამბებისა და წიგნის მაღაზიების დაფუძნება, ასევე – სტიპენდიების დანიშვნა ნიჭიერი ახალგაზრდებისათვის. ამრიგად, მიაჩნდათ, რომ ქართველი ხალხის ეროვნული ცნობიერების შენარჩუნება შესაძლებელი იყო მათი განათლებითა და კულტურული დაწინაურებით. შესაბამისად, მის თვალსაწიერში მოექცა სარწმუნეობრივად დაყოფილი სრულიად ქართველი ერი: მართლმადიდებლები, კათოლიკეები და გამაჰმადიანებულნი. ამასთან დაკავშირებით, იაკობ გოგებაშვილი წერდა: „ამნაირი მაღალმნიშვნელოვანი საზოგადოება ჩვენში ჯერაც არ დაბადებულა. მას დანიშნულებად აქვს არა რაიმე დაბალი საგანი, არამედ იმისთანა უძვირფასესი საუნჯე ადამიანისათვის, როგორიც არის ერის განათლება. იგი ემსახურება არა ერის რომელიმე წოდებას ქვეყნისასა, არამედ ვალად იღებს ზრუნვას მთელს ერზედ. მისთვის არ არსებობს არც თავადი, არც აზნაური, არც სამღვდელო, არც გლეხი. იგი ემსახურება საერთოდ მთელს ქართველობას. მისი მოქმედება არ განისაზღვრება ჩვენი ქვეყნის ერთ რომელიმე კუნ-

ჭულით, – მის ასპარეზს, სარბიელს შეადგენს მთელი ჩვენი ქვეყანა, მთელი საქართველო“ (გოგებაშვილი. 1954, 3).

საყურადღებოა, რომ იაკობ გოგებაშვილმა ჯერ კიდევ 1880 წელს, გაზეთ „დროების“ საშუალებით, ქართველ საზოგადოებას მიმართა, რომ ყველა კუთხეს ჰყოლოდა თავისი წარმომადგენელი მმართველობაში: „ეხლანდელი მისი წევრები სულ ქართლ-კახეთელები არიან. იმერეთი, სამეგრელო, გურია, რაჭა, ახალციხის მხარე და თუშეთ-ფშავ-ხევსურეთი მოკლებულნი არიან წარმომადგენლებს (გოგებაშვილი 1880, 3).

ამდენად, საზოგადოების მისიიდან და მის წევრთა სურვილიდან გამომდინარე, მოქმედების ერთ-ერთ ასპარეზად იმთავითვე იქცა სამცხე-ჯავახეთი. ამასთანავე, ითვალისწინებდნენ იქ არსებულ შიდა პოლიტიკურ მდგომარეობასაც. კერძოდ იმას, რომ, ისტორიულად განვითარებული მოვლენების საფუძველზე, მოხდა მოსახლეობის სარწმუნოებრივი დაყოფა და შესაბამისად – ეროვნული დაქსაქსულობა. რუსეთის ხელისუფლება კი, თავისი რუსიფიკატორული პოლიტიკიდან გამომდინარე, სარგებლობდა და ხელს უწყობდა მოსახლეობის ეროვნულ-რელიგიურ გათიშვა-დაქსაქსულობას.

XIX საუკუნის დასასრულისათვის უმძიმეს მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრები კათოლიკეები, რადგან 1886 წლის 27 თებერვლის ბრძანების – „კავკასიაში სომეხ კათოლიკეთა სასულიერო-თათვის საარხიმანდიტოს დაარსების შესახებ“ – მეექვსე მუხლის საფუძველზე, კავკასიისა და ამიერკავკასიის ყველა კათოლიკეთ, როგორც რომის, ისე სომეხ კათოლიკეთა ეკლესიებში, აეკრძალათ ქართული ენის ხმარება ღოცვებისა და ღვთისმსახურების დროს (გვარამაძე 1890, N1454). უფრო ადრე, 1881 წლის 13 იანვარს, დამტკიცებული სასწავლო გეგმის საფუძველზე სკოლებში დამკვიდრებული ე.წ. „მუნჯური მეთოდი“ კი ზედმეტად მიიჩნეოდა დედა ენის გამოყენებას სწავლების პროცესში.

როგორც მოძიებული მასალებიდან ჩანს, „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ“ იმთავითვე გაითვალისწინა სამცხე-ჯავახეთში განათლების სფეროშიც შექმნილი მძიმე მდგომარეობა. 1879 წლის 10 სექტემბრის დადგენილებით, ახალციხისა და ახალქალაქის მაზრებში რწმუნებულად გაიგზავნა ი. ალექსი-მესხიშვილი. ცოტა მოგვიანებით კი საზოგადოების წევრად არჩეული იქნა ივანე გვა-

რამაძე და სხვა მოღვაწეები. საზოგადოების მიერ რამდენიმე სკოლა დაფუძნდა ამ მხარეში. როგორც ირკვევა, ივანე გვარამაძემ საზოგადოებას მიმართა ქართულ კათოლიკურ სოფლებში სკოლების დაარსების თხოვნით. პირველ როგში, მას მხედველობაში ჰქონდა სოფელი ხიზაბავრა. წერა-კითხვის საზოგადოებამ მაშინვე მოახდინა რეაგირება, 1881 წლის 9 ოქტომბერს ილია ჭავჭავაძემ ივანე გვარამაძეს პასუხი გაუგზავნა, სადაც გააცნო საზოგადოების წესდება და პირობები: „წერა-კითხვის საზოგადოება სასკოლო სახლის აშენებისათვის შესწირავდა 15 თუმანს, მოუპოვებდა საიმედო მასწავლებელს, ყოველწლივ შეაწევდა 30 თუმნის წიგნებს, იკისრებდა სკოლის მართვას და სამუდამო გამგეობას“ (ჭავჭავაძე 1881, #3977).

იმავე წლის 21 ნოემბერს გაზეთი „დროება“ წერდა, რომ ხიზაბავრაში ივანე გვარამაძემ გამართა სკოლა. პირველივე სასწავლო წლის მდგომარეობით ხიზაბავრის სკოლაში სწავლობდა 60 მოსწავლე. აქედან 14 გოგონა იყო („დროება“ 1881, #185).

ამრიგად, ეს იყო შერეული სკოლა, რამდენადაც ერთმანეთის გვერდით სწავლობდნენ გოგონები და ვაჟები. ეს ხდებოდა მაშინ, როდესაც „რუსეთის უნივერსიტეტებშიც კი ქალებს არ იღებდნენ და უფლებრივად არ იყვნენ გათანაბრებულნი ვაჟთა და ქაღთა გიმნაზიები“ (გაგუა 1974, 75). სკოლა იყო ერთკლასიანი სასწავლებელი, სადაც ასწავლიდნენ დედა-ენას, ანგარიშს, რუსულ ენას, საღმრთო სჯულს.

როგორც სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის ფონდში არსებული მასალებიდან ჩანს, წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება სისტემატურად ზრუნავდა და ეხმარებოდა სკოლას. ზაქარია ჭიჭინაძე ივანე გვარამაძეს სწერდა: „შესახებ თქვენი შკოლისა უმორჩილესად გთხოვ, რაც შეიძლება მალე მოიწეროთ შკოლის საჭიროების გამო... თხოვნაში ყველა გამოაცხადეთ, რასაც კი საჭიროებს თქვენი შკოლა...“ (ჭიჭინაძე 1881, #2025, 1).

ილია ალხაზიშვილის ცნობით, 1897 წლისათვის სკოლაში 80 მოსწავლე სწავლობდა. შემდგომ პერიოდში ასევე დიდი მზრუნველობა გამოიჩინა სოფლის მღვდელმა მიხეილ ვარძელაშვილმა. მისი მონდომებით აიგო ახალი ოთხთაბიანი სკოლა, 1904 წელს კი, მოსახლეობის მოთხოვნით, სკოლა გახდა ორკლასიანი – ორივე სქესისთვის, ხუთი განყოფილებით. მას დაემატა ქაღთა საპროფესიონალო განყოფილება, სამი მასწავლებლით და ახალი შენობით.

კონსტანტინე გვარამაძე კორესპოდენციაში წერდა, რომ სკოლას ქველმოქმედებით დაეხმარნენ სტეფანე ზუბალაშვილი (1000 მანეთით) და მღვდელი დომინიკე მულაშაშვილი (200 მანეთით). სკოლას ერთის ნა-ცვლად უკვე ჰყავდა ხუთი-ექვსი მასწავლებელი (გვარამაძე 1904, #2703).

აქედან ჩანს, რომ საზოგადოება ყურადღებას უთმობდა ქართველ კათოლიკეთა განათლების საკითხს, ითვალისწინებდა რა მათ მდგომარეობას – ქართული ტიპიკონის უქონლობის გამო მათი გასომხების საშიშროებას. ზაქარია ჭიჭინაძე ივანე გვარამაძეს სწერდა: „ეს საზოგადოება მოვალეა ყოველს საქართველოს სახალხო სკოლას მიეცეს შემწეობა მხოლოდ იქ, სადაც ქართველები არიან, ანუ ქართველი კათოლიკეები“ (ჭიჭინაძე 1881, #2027, 2).

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების მიერ სოფელ ხიზაბავრაში სკოლის დაარსებამ დიდი როლი შეასრულა ხიზაბავრის მოსახლეობის განათლების მხრივ შემდგომ დაწინაურებაში. ასევე გარკვეული წვლილი შეიტანა იმაშიც, რომ სოფელმა ხიზაბავრამ არ გაიზიარა სამცხე-ჯავახეთის ქართული კათოლიკური სოფლების: ტურცხის, ბავრის, კარტიკამის, ხულგუმოსა და სხვათა ბედი, ე.ი. ეროვნული გადაგვარება.

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების თაოსნობით, 1882 წელს კიდევ ერთი – ერთკლასიანი სკოლა იქნა გახსნილი სოფელ უდეში. სკოლამ მოსწავლეებს მშობლიურ ენაზე ელემენტარული განათლების მიღების საშუალება მისცა. სკოლა განკუთვნილი იყო ვაჟებისათვის, კათოლიკეებთან ერთად მაჰმადიანი ქართველი ბავშვებიც სწავლობდნენ. 26 წლის განმავლობაში სკოლის გამგე-მასწავლებელი იყო ივანე ბარიკალაშვილი. მისივე ზრუნვით, სკოლა ორკლასიანად იქნა გადაკეთებული. 1901 წელს ზაქარია ჭიჭინაძე წერდა: დღეს მთელს ქვაბლიანში ოთხ სოფელში ლაპარაკობენ ქართულს: უდეში, არალში, ვალეში და ბოლაჯურში. ამავე სოფლებში არსებობს წერა-კითხვის საზოგადოების სამმართველოს მიერ გახსნილი სკოლები“ (ჭიჭინაძე 1901, #1810, 3). ამრიგად, საზოგადოებამ სკოლები დაარსა სამცხე-ჯავახეთის იმ სოფლებში, სადაც ქართველი კათოლიკეები ცხოვრობდნენ.

საზოგადოება სახელმძღვანელოებითა და წიგნებით ყოველწლიურ დახმარებას უწევდა როგორც თავის დაარსებულ, ისე ამ მხა-

რეში არსებულ სხვა სკოლებს: ბარალეთის, ხერთვისის, ახალქალაქის, კოთელიის, ვარეგანის, ქილდისა და ახალციხის სკოლებს.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ რუსიფიკატორული პოლიტიკის პირობებში ქართული სკოლის გახსნა დაკავშირებული იყო უამრავ სიძნელესთან. იაკობ გოგებაშვილმა დეტალურად აღწერა ეს სიძნელეები: „არც ერთი ქართული სკოლა, რაც არ უნდა პაწაწკინტელა იყვეს, არ შეიძლება გაიხსნას, თუ მას არ წაუშოვდვარეთ წინ გრძელი ფორმალური მიწერ-მოწერა მთავრობასთან და არ მიიღო უკანასკნელის ნებართვა, რომელიც იშვიათად ეღირსებათ. არც ერთ სკოლაში სწავლა არ შეიძლება მოიმართოს თუ არა ადმინისტრაციისაგან დამტკიცებული პროგრამით. რუსული ენა სავალდებულო საგნად ითვლება და უსათუოდ პირველი წლიდანვე უნდა დაიწყო მისი შესწავლა, თუ არა და სკოლას უსათუოდ ანდერძის აგება და დამარხვა მოელის“ (გოგებაშვილი 1989, 1, 169).

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ სამცხე-ჯავახეთში სკოლებთან ერთად რამდენიმე ბიბლიოთეკა-სამკითხველო დააარსა. XIX საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისის მონაცემებით, აქ არცერთი ბიბლიოთეკა არ ფუნქციონირებდა. ადგილობრივ ინტელიგენციასა და მოსახლეობას კარგად ესმოდა, რომ ბიბლიოთეკა დიდ სულიერ საზრდოს მისცემდა ქართველობას. ამიტომ, მათი დაარსებისათვის სხვადასხვა გზას მიმართავდნენ. ამდენად, ამ კუთხის მოსახლეობისა და წერა-კითხვის საზოგადოების მისწრაფება თანმხვედრი აღმოჩნდა. საზოგადოებამ პირველი ბიბლიოთეკა-სამკითხველო დააფუძნა ქალაქ ახალციხეში 1895 წლის 27 აგვისტოს. გამგედ აირჩიეს კონსტანცია მეფისაშვილი (ალხაზიშვილი 1895, # 4, 2). ინტელიგენცია დიდი მოწონებით შეხვდა. ილია ალხაზიშვილმა მას „ევროპული სწავლა-განათლების სხივის პაწია ნაპერწკალი უწოდა“.

მას შემდეგ, რაც ქალაქ ახალციხეში ბიბლიოთეკის დაარსებამ სასურველი შედეგი გამოიღო, ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ საჭიროდ ჩათვალა ამ კუთხეში რამდენიმე ბიბლიოთეკის დაფუძნება. გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (1897 წელს) იტყობინებოდა: „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას ნება დართო მთავრობამ, რომ სოფელ უდეში გამართოს სახალხო სამკითხველო და წიგნთსაცავი. პასუხისმგებელი წიგნთსაცავის საქმეში იქაური მცხოვრები იაკობ მერაბიშვილი იქნება“

სოფელ უდეში 1897 წლის 1 ივლისს იქნა დაარსებული ბიბლიოთეკა. იმის გამო, რომ წიგნების რაოდენობა მცირე იყო, დიდი დრო ეთმობოდა წიგნების კოლექტიურ კითხვას. ჩხიტუნიძე მიუთითებდა: „წიგნების კოლექტიური კითხვა თავის შედეგს აღწევდა ზამთრის თვეებში, როცა გლეხკაცობა სხვადასხვა სამუშაოებისაგან თავისუფალი იყო და ბიბლიოთეკის ხშირი სტუმარიც იყო! („დროება“ 1897, #48, 2).

ბიბლიოთეკის დაარსებამ უდიდესი როლი რომ შეასრულა ადგილობრივი მოსახლეობის განათლებასა და, შესაბამისად, მათი ეროვნული ცნობიერების შენარჩუნებაში, კარგად ჩანს ივანე მერაბიშვილის წერილიდან: „აქ წესად არის, გლეხები შეიკრიბებიან საღამოობით საზამთრო ოთახში და იქ კითხულობენ საზოგადოდ წიგნებსა და ჟურნალ-გაზეთებს. მსმენელთა რიცხვი შესდგება მხოლოდ გლეხებისაგან და დღიურად აღწევს 30-40-მდის. რადგან საჭიროა წესრიგი იქნეს დამყარებული, მკითხველებმა გაითვალისწინეს ამგვარად: ჟურნალ-გაზეთებისა და სამეურნეო წიგნების კითხვა იკისრა სიმონ ჭილაშვილმა, ისტორია და კაზმული წიგნებისა – იაკობ მერაბიშვილმა“ (მერაბიშვილი 1897, #38, 4).

სოფელ უდეში ბიბლიოთეკა ფუნქციონირებდა 1919 წლამდე, იგი სერგერ ბეგის ბანდებისაგან იქნა განადგურებული. ამრიგად, სოფელ უდეში ბიბლიოთეკის დაარსება იყო დროულიც და აუცილებელიც. იქ არსებულ სკოლასთან ერთად მან დიდი როლი შესარულა მოსახლეობის კულტურულ დაწინაურებაში.

სამცხე-ჯავახეთის ქართულ სოფლებში ბიბლიოთეკების დაარსება ადვილი არ იყო. მთავრობის უხეში ჩარევის გამო ხშირად ცუდი შედეგით მთავრდებოდა. ამ შემთხვევაში მხედველობაში გვაქვს ბიბლიოთეკის დაარსება სოფელ ხიზაბავრაში. საქართველოს ცენტრალურ საისტორიო არქივში დაცულია 1901 წელს ხიზაბავრის მცხოვრებთა თხოვნა: „ჩვენ ხიზაბავრელებმა ასეთ მოწყვეტილ და მივიწყებულ კუთხეში განვიზრახეთ ქართული სამკითხველოს დაარსება, რომლითაც შეძლება გვექნება, რომ ამ კუთხის ქართველთ გვარს სოფლებში ქართული წერა-კითხვა და დედა-ენა მოეფინოს ყოველს ქართულ ოჯახში მან კანონიერი აღორძინება მიიღოს“ (საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური ისტორიის არქივი, ფ. 481, საქ. 5955).

აღნიშნული თხოვნა გაგზავნილი იყო „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისადმი“. წერილის ავტო-

რები იყვნენ კათოლიკე მღვდელი მიხეილ ვარძელაშვილი და მასწავლებელი ალექსანდრე ხუციშვილი. საზოგადოებამ მაშინვე, 15 ივნისს, აღძრა საკითხი თბილისის გუბერნატორის წინაშე. 25 ივნისს მიიღეს უარყოფითი პასუხი. მიზეზად დასახელდა წერა-კითხვის მცოდნე გლეხთა მცირერიცხოვნება. ამ ფაქტს ადასტურებდა გაზეთი „ცნობის ფურცელი“: „აქ განზრახული სახალხო სამკითხველოს დაარსების გამო უარი მოვიდა წერა-კითხვის მცოდნე პირთა სიმცირის გამო“ (ალხაზიშვილი 1898, 238, 3).

მითითებული იყო, რომ იმ დროს ხიზაბავრაში მხოლოდ 150 სული იყო წერა-კითხვის მცოდნე. რუსი მოხელეების შოვინისტური პოლიტიკის მიუხედავად, 1904 წელს გახდა შესაძლებელი ბიბლიოთეკის დაფუძნება. კონსტანტინე გვარამაძემ ქართველ საზოგადოებას ამცნო ხიზაბავრაში ბიბლიოთეკის დაფუძნება, გამომცემლებს კი თხოვნით მიმართა, გამოცემები შეეწირათ ხიზაბავრელთათვის, რომელთაც წიგნის სიყვარული დიდი აქვთ და ხელმოკლეობა საშუალებას არ აძლევსო. მიუთითებდა, რომ სამკითხველოს შესაწირავს თბილისში მიიღებდა პატრი დომინიკე მულაშაშავილი და ახალციხეში – მღვდელი ივანე გვარამაძე (გვარამაძე 1904, #210, 3).

ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ სამცხე-ჯავახეთში XX საუკუნის დასაწყისში რამდენიმე ბიბლიოთეკა-სამკითხველო დააფუძნა. მათ შორის, 1901 წელს – ახალქალაქში, სოფელ ბარალეთში, ბორჯომში, აბასთუმანში. აღნიშნულმა საზოგადოებამ თითოეული ბიბლიოთეკის დაფუძნებით ამ კუთხის მოსახლეობის კულტურული დაწინაურების საქმეში მძლავრი ქვაკუთხედი ჩადო.

„ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ“ სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობას უდიდესი სამსახური გაუწია წიგნის მაღაზიების დაფუძნებითაც. კერძოდ, 1888 წელს ასეთი მაღაზიები დააფუძნა ახალქალაქსა და ახალციხეში. იქ იყიდებოდა საზოგადოების სტამბებში დაბეჭდილი წიგნები. ჯავახეთში ამ საქმეს წლების განმავლობაში წარმატებით უძღვებოდა ილია ალხაზიშვილი, ხოლო ახალციხეში წიგნის გავრცელების საქმეს ემსახურებოდა ივანე გვარამაძე.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ საზოგადოების წევრები იყვნენ როგორც მესხი მოღვაწეები, ისე ამ კუთხეში მოღვაწენიც: ივანე და

კონსტანტინე გვარამაძეები, ზაქარია დიდიმამიშვილი, როზა მღებ-რიშვილი-ალელიშვილი, ილია ალხაზიშვილი, ალექსანდრე ფრო-ნელი (ყიფშიძე) და სხვანი.

სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობისადმი დამოკიდებულების თვა-ლსაზრისით, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ზაქარია ჭი-ჭინაძე. მას, როგორც დასახელებული საზოგადოების წევრს, ხშირად უწევდა ამ მხარის სოფლებში მოგზაურობა და მათი საჭიროებების გარკვევა. შესაბამისად, მათ ამარაგებდა ქართული წიგნებითა და სა-ხელმძღვანელოებით. მარტო 1882 წელს სამასამდე წიგნი გადასცა ამ მხარის მოსახლეობას.

ზაქარია ჭიჭინაძემ სამცხე-ჯავახეთს იმ მხრივაც გაუწია სამ-სახური, რომ მან თავისი მონოგრაფიებით ფართო საზოგადოებას გააცნო მესხი მოღვაწეები: აბატი პეტრე ხარისჭირაშვილი, პატრი მიხეილ თამარაშვილი, ივანე გვარამაძე, პავლე შაჰყულიანი (ჭილი-მუზაშვილი). ასევე უდიდესი წვლილი შეიტანა ამ მხარის ისტორიის კვლევაში. მისი შრომების გარეშე შეუძლებელია ამ კუთხეზე და მესხ მოღვაწეებზე რაიმე გამოკვლევის დაწერა. მის ასოცზე მეტ ნაშრომში დიდი ადგილი უკავია მესხეთის თემატიკას.

ამრიგად, მოძიებული მასალებით თუ შევაჯამებთ XIX-XX საუკუ-ნეთა მიჯნაზე „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელისა-ზოგადოების“ საქმიანობას სამცხე-ჯავახეთში, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ეს საზოგადოება თავისი არსებობის განმავლობაში ამ კუთხის მოსახლეობას არ აკლებდა ყურადღებასა და ნივთიერ დახმარებას. განსაკუთრებულ მზრუნველობას იჩენდა იქ მცხოვრები გამაჰმადიანე-ბული და კათოლიკე ქართველების მიმართ.

საზოგადოებამ საფუძვლიანად გაართვა თავი დასახულ მისიას, რომელიც ქართველ ხალხში ეროვნული ცნობიერების გაღვიძება-შენა-რჩუნებას ისახავდა მიზნად კულტურისა და განათლების განვითარებით.

გამოყენებული ლიტერატურა

- ალხაზიშვილი, ილია. 1895. კორესპოდენცია, გაზ. „ივერია“, #4, გვ. 2
Alkhazishvili, ilia 1895. K'oresp'odentsia, gaz. „iveria“, #4, gv. 2.
- ალხაზიშვილი, ილია. 1898. ახალი ამბები, გაზ. „ივერია“, # 238, გვ. 3
Alkhazishvili, ilia 1898. Akhali ambebi, gaz. „iveria“, # 238, gv. 3.

- გაგუა, ვლადიმერ. 1974. სახალხო განათლება მე-19 საუკუნის რეფორმის შემდგომ საქართველოში. თბილისი: განათლება.
Gagua, vladimer 1974. Sakhalkho ganatleba me-19 sauk'unis repormis shemdgom sakartveloshi. Tbilisi: ganatleba.
- გოგებაშვილი, იაკობ. 1880. მიმართვა, დროება. N15
Gogebashvili, iak'ob. 1880. Mimartva, droeba. N15. Gv. 3
- კორესპონდენცია, 1881, ხიზაბავრის სკოლის გახსნა, დროება. N185, გვ. 3
K'orep'odentsia, 1881, khizabavris sk'olis gakhсна, droeba N185, gv. 3
- გაზ. „დროება“ 1882. N25, 04 თებერვალი.
Gaz. „droeba“ 1882 N25, 04 tebervali
- კორესპონდენცია, 1897. გაზ. „ცნობის ფურცელი“, წერილები.
K'oresp'odentsia, 1897. Gaz. „tsnobis purtseli“, ts'erilebi
- გვარამაძე, კონსტანტინე. 1904. გაზ. „ცნობის ფურცელი“, ხიზაბავრა (ჯავახეთი), # 2703
Gvaramadze, k'onst'ant'ine 1904. Gaz. „tsnobis purtseli“, khizabavra (javakheti), # 2703.
- გვარამაძე, კონსტანტინე. 1904. „წერილი რედაქციის მიმართ“. ივერია, # 210.
Gvaramadze, k'onst'ant'ine 1904. „ts'erili redaktsiis mimart“. Iveria, # 210.
- გოგებაშვილი, იაკობი. 1954. თხზ. ტ. 2.
Gogebashvili, iak'obi 1954. Tkhz. T'. 2.
- გოგებაშვილი, იაკობი. 1989. რჩეული თხზულებანი. ტ.1. თბილისი
Gogebashvili, iak'obi. 1989. Rcheuli tkhzulebani. T'. 1. Tbilisi
- მერაბიშვილი, იოსებ. 1897. კორესპონდენცია, ჟურნ. „კვალი“, #38, გვ. 4
Merabishvili, ioseb. 1897. K'oresp'odentsia, zhurn. „k'vali“, #38, gv. 4
- გვარამაძე, ქრისტესია. 1890. მოგონებები, N1454 სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდი, ახალციხე
Gvaramadze, krist'esia. 1890. Mogonebebi, N1454 samtskhe-javakhetis ist'oriis muzeumis khelnats'erta pondi, akhaltsikhe
- გაზ. „დროება“. 1897. # 48, გვ.2
Gaz. „droeba“. 1897. # 48, gv. 2
- ჩხიტიანიძე, თ. 1980. ქართველთა შორის წერა კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საბიბლიოთეკო და საგამომცემლო საქმიანობა.
Chkhit'unidze, t 1980. Kartvelta shoris ts'era k'itkhvis gamavrtsebeli sazogadoebis sabibliotek'o da sagamomtsemlo sakmianoba
- ჭავჭავაძე, ილია. 1881. წერილი ივანე გვარამაძისადმი, სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდი, # 3977, ახალციხე.
Ch'avch'avadze, ilia. 1881. Ts'erili ivane gvaramadzisadmi, samtskhe-javakhetis ist'oriis muzeumis khelnats'erta pondi, # 3977, akhaltsikhe.

- ჭიჭინაძე, ზაქარია. 1881. წერილი ივანე გვარამაძისადმი. სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდი, # 2025. ახალციხე.
Ch'ich'inadze, zakaria. 1881. Ts'erili ivane gvaramadzisadmi. Samtskhe-javakhetis ist'oriis muzeumis khelnats'erta pondi, # 2025 Akhaltsikhe.
- ჭიჭინაძე, ზაქარია. 1881. წერილი ივანე გვარამაძისადმი. სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდი, # 2027. ახალციხე.
Ch'ich'inadze, zakaria. 1881. Ts'erili ivane gvaramadzisadmi. Samtskhe-javakhetis ist'oriis muzeumis khelnats'erta pondi, # 2027 Akhaltsikhe.
- ჭიჭინაძე, ზაქარია. 1901. წერილი ივანე გვარამაძისადმი, სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდი, # 1810. ახალციხე.
Ch'ich'inadze, zakaria 1901. Ts'erili ivane gvaramadzisadmi, samtskhe-javakhetis ist'oriis muzeumis khelnats'erta pondi, # 1810. Akhaltsikhe.
- ხიზაბავრის მცხოვრებნი. 1901. თხოვნა, საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფონდი 481, საქ. # 5955
Khizabavris mtskhovrebni. 1901. Tkhovna, sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, pondi 481, sak # 5955.

Nato Kruashvili
Doctor of Pedagogy
Samtskhe-Javakheti State University

Promoting Literacy among Georgians: The Catholic Population of Samtskhe-Javakheti

Georgia served as a primary area of activity for the Society for Promoting Literacy among Georgians, an organization dedicated to protecting and preserving Georgian national consciousness. To achieve this goal, the Society established public schools, libraries, printing houses, and bookstores throughout the region.

One of the Society's key areas of operation was Samtskhe-Javakheti, where it immediately recognized the challenging educational conditions and the religious division of the population into three distinct groups. The Society paid particular attention to the Catholic community within this religiously diverse region.

Through the Society's efforts, schools were established in several Catholic villages: Khizabavra in 1881, the village of Ude in 1882, and Arali in 1912. These educational institutions provided crucial access to Georgian-language instruction for Catholic communities who might otherwise have been excluded from national educational initiatives.

The Society's commitment to cultural preservation extended beyond formal education through the establishment of libraries in strategic locations: the city of Akhaltsikhe in 1895, the village of Ude in 1897, and Khizabavra in 1905. These libraries served as important repositories of Georgian literature and culture, making educational resources accessible to rural Catholic populations.

Through these educational and cultural initiatives, the Catholic population of Samtskhe-Javakheti was able to maintain their Georgian national consciousness while preserving their religious identity. This case study demonstrates how the Society for Promoting Literacy among Georgians successfully navigated the complex intersection of national identity, religious diversity, and educational access in late 19th and early 20th century Georgia.